

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۴، شماره ۴ (پیاپی ۴۹)، زمستان ۱۳۹۸
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۵-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>

مقاله پژوهشی
صص. ۸۳۳-۸۴۵

تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان دامنگوه شهرستان اسفراین)

حسین فراهانی - دانشیار، گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
مه‌ری جهانسوزی* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۴/۱۵

چکیده

امروزه کارآفرینی کشاورزی از مهم‌ترین راه‌کارهای توسعه‌ی روستایی محسوب می‌شود. اگر چه کارآفرینی تنها راه‌کار اشتغال‌زایی و افزایش درآمدهای مردم روستایی نیست، اما قطعاً بهترین و بهره‌ورترین نوع آن است. به همین منظور این پژوهش با هدف تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی در بخش کشاورزی نواحی روستایی انجام شده است. پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی و براساس ماهیت از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از تحلیل عاملی به شیوه اکتشافی استفاده گردید. دهستان مورد مطالعه مشتمل بر ۱۵ روستا می‌باشد که به علت کم بودن تعداد روستاها، تمامی روستاها مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. جامعه آماری پژوهش حاضر برابر با ۹۸۷ بهره‌بردار کشاورزی بوده است که تعداد ۲۷۶ بهره‌بردار، با استفاده از فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب گردید. پایایی گویه‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۱۲ محاسبه گردید. نتایج به دست آمده از آزمون تحلیل عاملی نشان می‌دهد که از بین عامل‌های هفت‌گانه شناخته شده، اثر‌گذارترین عامل از لحاظ کارآفرینی کشاورزی در محدوده‌ی مورد مطالعه مربوط به عامل اقتصادی با مقدار ویژه ۵/۷۳۱ می‌باشد که به تنهایی ۱۲/۸۳۱ درصد از کل واریانس را تبیین نموده است. کمترین اثر‌گذاری مربوط به عامل دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی با مقدار ویژه ۱/۴۴۵ است که ۵/۴۱۲ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی، توسعه اقتصادی، توسعه روستایی، دهستان دامنگوه

نحوه استناد به مقاله:

فراهانی، حسین و جهانسوزی، مه‌ری. (۱۳۹۸). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان دامنگوه شهرستان اسفراین). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۴(۴)، ۸۳۳-۸۴۵.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_667736.html

مقدمه

امروزه توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه با چالش‌های متعددی مواجه است چرا که، راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی کاملاً موفقیت آمیز نبوده و نتوانسته‌اند مسائلی همچون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پایداری محیط زیست را تأمین کنند. این راهبردها در توزیع منافع حاصل از رشد و توسعه نیز موفق نبوده و سبب ایجاد مشکلات متعددی در این کشورها شده است (Abotaleb, 2008). این مسئله باعث شده است که در دهه‌های اخیر رویکرد کارآفرینی به عنوان یکی از راهبردهای توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان دولتی درصد برآیند تا با ارائه راهکارها و روش‌های جدید، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبانگیر آن هستند، بکاهند (Chowdhunry, 2007). به طوری که، از دیدگاه اغلب صاحب نظران، این راهبرد به عنوان موتور توسعه اقتصادی روستایی معرفی شده و عامل مؤثری در متحول سازی و پویایی اقتصاد محلی به شمار می‌آید (gural & Atsan, 2008). در نظریه‌های اقتصادی، به فعالیت‌های خودجوش اقتصادی در قالب کارآفرینی در مناطق روستایی توجه ویژه می‌شود. در همین زمینه ورتمن اشاره می‌کند که توسعه اقتصادی و کارآفرینی با یکدیگر ارتباط تنگاتنگ دارند (Heriot & Campbell, 2002). به طور کلی، کارآفرینی می‌تواند با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها داشته باشد (Fairlie & Meyer, 2003). در این میان کارآفرینی کشاورزی راهکاری برای توانمندسازی در مناطق روستایی در راستای دستیابی به توسعه پایدار است. زیرا، رشد و توسعه بخش کشاورزی زمینه‌ای لازم برای رشد و توسعه سایر بخش‌ها را فراهم نموده و زمینه ایجاد سرمایه‌گذاری، اشتغال و خدمات در مناطق روستایی و کاهش بیکاری و اشتغال‌زایی این بخش می‌شود (Eftekhari, Pourtaheri & sajasi Qeidari, 2009). لذا از طریق کارآفرینی کشاورزی می‌توان به شناسایی مزیت‌ها، محدودیت‌ها، ضعف‌ها و قوت‌های بخش کشاورزی جوامع روستایی و برنامه‌ریزی مناسب، به رشد همه جانبه آن کمک نمود و جوامع روستایی را به سوی خلاقیت و کارآفرینی هدایت کرد (Eftekhari, Sajasi Qeidari & Razavi, 2010).

یافته‌های علمی نشان می‌دهد بر اساس فرصت‌ها و موانع پیش روی کارآفرینان روستایی و کشاورزی، چهار عامل به موفقیت بالای کارآفرینان این بخش منجر می‌شود که عبارت‌اند از احساسات و انگیزه اولیه در کارآفرینان، هیجان، شوق، علاقه و تعهد. بر اساس آنچه به عنوان مأموریت اصلی مرکز توسعه کارآفرینی کشاورزی ناحیه اُتسگوی شهر نیویورک ذکر شده، افزایش تعداد کارآفرینان موفق کشاورزی و تنوع بخشی به فعالیت‌های کشاورزی با تجارت مرتبط بوده است. تحقیق این امر از طریق تلاش‌های مشارکتی کشاورزان و سرمایه‌گذاران در استفاده مناسب از منابع طبیعی و انسانی صورت گرفته است می‌شود (Eftekhari & et al, 2010). سینگ و کریشنا (Singh and Krishna, 1994:12) در مطالعه خود در کشور هند بدین نتیجه رسیدند که یکی از وظایف اصلی کارآفرینان در جامعه انتقال فناوری است. بنابراین، کارآفرینان بخش کشاورزی با این توصیف می‌توانند کشاورزی سنتی و فردی را به کشاورزی تجاری تغییر داده و زمینه‌های توسعه اقتصادی کشور را فراهم سازند. بدین ترتیب، از دیدگاه آنان، عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی کشاورزی شامل آشنایی با چندین نوع مهارت است: مهارت‌های فنی، شامل توانایی عملیاتی کردن، استفاده از فناوری و...؛ مهارت‌های مدیریتی شامل توانایی سازمان‌دهی، تکمیل کارها و وظایف، اداره فعالیت‌ها و...؛ مهارت‌های کارآفرینی شامل توانایی شناسایی فرصت‌ها، مشکلات، راه‌حل‌ها و... می‌توان این دیدگاه را نوعی رویکرد مهارتی قلمداد کرد.

مولن هویز (Molenhuis, 1996) در مطالعه خود بدین نتیجه رسیده است که برای برقراری پیوند منطقی میان بخش کشاورزی و توسعه اقتصادی ملی به کمک افرادی نیاز است که با ویژگی‌های خاص خود بین این دو رابطه برقرار کنند او از این افراد به عنوان کارآفرین کشاورزی یاد می‌کند. بنابراین، عوامل مؤثر از این دیدگاه تمرکز بر گرایش‌های فردی، نظریه‌های شخصیتی و سن، تحصیلات و... می‌باشد که در مجموع در قالب دو رویکرد شخصیتی و جمعیت‌شناسی قابل دسته‌بندی هستند. از دیدگاه مایا و ماک (Macke, 2001: 14; and Maia, 2002: 14) زیرساخت‌ها و عوامل محیطی در توسعه کارآفرینی مؤثرند. کیپانیدزه (Lordkipanidze, 2005) در مطالعه‌ای ضمن اشاره به کاهش اشتغال در بخش کشاورزی، افزایش مهاجرت‌های روستایی را یادآوری می‌کند. ایشان نشان می‌دهد که توسعه روستایی به طور روز افزونی با کارآفرینی در ارتباط است و کارآفرینی را به عنوان نیرویی برای رشد اقتصادی روستا معرفی می‌کند.

در مطالعه دیگری (CADE, 2006: 2) نیازهای پایه‌های کشاورزان برای توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی، سرمایه‌های مالی و اعتباری کافی، شرایط اقتصادی، دسترسی به سرمایه‌های موجود، فرصت‌های دسترسی به مشاوره، دسترسی به خدمات حمایتی، مشتریان افراد مورد نیاز و ... بیان کرده است که می‌توان چنین مطالعاتی را در حوزه رویکرد محیطی اقتصادی به کارآفرینی کشاورزی دانست. آدلجا (Adelaja, 2007: 54-55)؛ مخاطره‌پذیری، نیاز به توفیق، وجود مرکز کنترل و ... را از عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی کشاورزی قلمداد می‌کند و بر این باورند که این ایالت از طریق اقتصاد قوی‌تر شده، فرصت‌های شغلی زیادی برای افراد فراهم می‌کند و در نتیجه، کاربری اراضی متنوع‌تر و کیفیت زندگی افراد بخش کشاورزی بهتر می‌شود. فلومار، داتا و هان (Folmer, Dutta & Han, 2010) به بررسی عوامل مؤثر بر کارآفرینی صنعتی روستایی در میان کشاورزان بنگال غربی پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که همه کارآفرینان از حمایت مالی خانواده برخوردار نیستند و بازار سرمایه می‌تواند این شکاف را پر کند که این امر از طریق راه‌اندازی مؤسسات مالی و همچنین ارتقاء برنامه‌های آموزشی و در مناطق روستایی همراه با معافیت مالیاتی امکان‌پذیر باشد. جینیته و میلوراد (Jeanette & Milorad, 2010) معتقدند که موفقیت کارآفرینی تا حدودی مرتبط به خود و نهاد رهبری می‌باشد اما آشنایی با فرهنگ و یادگیری گروهی نیز از جمله دلایل موفقیت در برنامه توسعه کارآفرینی در میان کشاورزان کنیایی بوده است.

افتخاری و همکاران (Eftekhari et al, 2009) در مطالعه‌ای با هدف تحلیل ابعاد و عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی، عوامل مؤثر را به چهار دسته تقسیم کرده‌اند و تأثیر آنها را از نظر هر گروه مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج نشان داد که از دیدگاه کشاورزان عادی، ترتیب عوامل اقتصادی، محیطی زیرساختی، اجتماعی و نهادی دارای اهمیت است. از نظر کارآفرینان، تأثیرگذاری این عوامل به این ترتیب بود: عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی، زیرساختی و نهادی. ولایی، عبداللهی و منافی آذر (Valaei, Abdolahi, Manafi Azar, Safari, 2015) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین عاملی که موجب توسعه پایدار روستایی شده است، عامل فردی و اقتصادی می‌باشد. بدین ترتیب، یافته‌ها و اسناد حاکی از آن است که برای ایجاد کارآفرینی مؤثر در بخش کشاورزی نیاز به در نظر گرفتن ترکیبی از این عوامل است تا تأثیرگذاری آن در محیط روستا بیشتر نمود پیدا کند.

واژه‌ی کارآفرینی کشاورزی با توجه به نقش حیاتی و مهم توسعه کشاورزی و روستایی مدت هاست که در ادبیات موضوعی کشاورزی وارد شده است (Movahedi & Yaghoubifrani, 2012). کارآفرینی در کشاورزی به معنای به کارگیری خلاقیت و نوآوری در فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی است و زمینه‌های کارآفرینی متنوعی در این بخش وجود دارد (Karami & Aghahi, 2015) بر اساس تعریف فیولج (۲۰۰۱)، توسعه کارآفرینی در کشاورزی با مدرنیزا سیون تدریجی کشاورزی و توسعه کارکردهای مختلف کشاورزان در ارتباط است (Movahedi, Heidari-Trazak & Samian, 2015). وارن هم معتقد است کارآفرینی کشاورزی در ایجاد تنوع تولید، رهایی از تولید مواد خام، تولید برای بازارهای خاص، استفاده از ظرفیت‌های کشاورزی دامپروری، جذب گردشگران و اشتغال‌زایی نقش دارد (Warren, 2004). مک الوی در بیان مفهوم کارآفرینی کشاورزی و راه‌های تقویت کارآفرینی در کشاورزان، به محیط اجتماعی و اقتصادی بخش کشاورزی توجه نموده و معتقد است همان طور که کارآفرینی، یک نوآوری در سیستم محسوب می‌شود، توسعه آن نیز با تأکید بر ابعاد فنی - اجتماعی بخش کشاورزی تحقق می‌یابد. از این رو توسعه و تقویت فرهنگ کارآفرینی در کشاورزی را نیازمند تدوین و استراتژی‌های کلان می‌داند (McElwee, 2005). لذا بر اساس تنوع تولیدات کشاورزی و دگرگونی‌های ساختاری در روش‌های تولید، ضروری است، کشاورز به شیوه‌ای تولید کند که بتواند تولیدات خود را در بازار رقابتی، مبتنی بر خواسته‌های مشتری، عرضه نماید. این امر میسر نخواهد شد مگر این که کشاورز، فرصت‌های ارزشمند را شناخته و راهبردهای خلاقانه و نوآورانه را برای برآورد نیازهای مشتری طراحی و اجرا نماید و به عنوان کارآفرین در عرصه رقابت حاضر شود (Rabiei Monfared, Abdollahi, Hekmat, Amani, & Norivand 2010).

کشورهای مختلف سیاست‌های مختلفی را برای ایجاد و بهبود مهارت‌های کارآفرینی در بین کشاورزان و کارآفرینان بخش کشاورزی اعمال می‌کنند. وجود این مهارت‌های کارآفرین را در ارزیابی عملکرد و شناخت نقاط ضعف و قوت، همچنین ارائه راه‌کارهای سازنده و تصمیم‌گیری‌های مؤثر یاری می‌نماید. اتحادیه اروپا از پروژه توسعه مهارت کارآفرینی کشاورزان حمایت مالی می‌کند. هدف اصلی این پروژه تشویق کشاورزان کشورهای اروپایی به تدوین فعالیت و تطبیق دادن خود با تغییرات محیطی و آب و هوایی و توسعه بخش کشاورزی اروپا می‌باشد. این پروژه توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی ۶ کشور اروپایی (انگلستان، فنلاند،

ایتالیا، هلند، لهستان و سوئیس) و بر اساس منافع مشترک کشورها ارائه شده است. هدف اصلی این پروژه بررسی روند تغییرات جهانی بر کشاورزی اروپا بیان شده است. نتایج بدست آمده بیانگر این حقیقت بود که توسعه مهارت‌های کارآفرینی در کشاورزی می‌تواند این تهدیدها را به فرصت‌هایی برای پیشرفت و توسعه تبدیل نماید (Rabiei Monfared & et al, 2010). از جمله سیاست‌ها و راهکارهای مهمی که می‌توانند در فرایند کارآفرینی کشاورزی، شکل مؤثری داشته باشند و منجر به توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شوند، عبارتند از: ۱- توسعه زیر ساخت‌های اجتماعی، ۲- انجام توأم تحقیق و توسعه، ۳- افزایش کیفیت نیروی انسانی، ۴- افزایش کیفیت مدیریت، ۵- توسعه آموزش، ۶- توسعه فناوری (Ahmadpour Dariani & Moghimi, 2006, 28)

با توجه به این که کارآفرینی وسیله‌ای برای افزایش ایجاد ارزش در محصولات کشاورزی محسوب می‌شود و تغییرات صورت گرفته در بازار (جهانی شدن، رشد جمعیت، درگونی در بازار کشاورزی، امنیت غذایی، رقابتی شدن بازار)، سیاست‌های کشاورزی (فائو، سازمان تجارت جهانی، اتحادیه اروپا و حرکت به سوی کشاورزی تجاری مبتنی بر بازار) و خود جامعه (افزایش بیکاری و کم کاری، مباحث زیست محیطی، تنوع زیستی، منابع طبیعی) از عواملی هستند که ضرورت کارآفرینی در کشاورزی را بیش از پیش نمایان می‌سازد (Karami & Aghahi, 2015). به همان اندازه که جوامع روستایی دستخوش تغییرات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و جغرافیایی می‌گردند و صنعت کشاورزی فناورانه‌تر می‌شود، نقش کارآفرینی کشاورزی در شکل‌دهی دوباره روستاها پررنگ‌تر می‌گردد. به عبارتی براساس مشکلات متعدد از جمله بیکاری، بهره‌وری پایین افراد و منابع، عدم جذابیت سرمایه‌گذاری در کشاورزی، ضعف فضای کسب و کار و مهاجرت بی‌رویه به مناطق شهری، توسعه کارآفرینی کشاورزی را می‌توان به عنوان یک ابزار مهم مبارزه با سکون اقتصادی در مناطق روستایی در نظر گرفت چرا که به اعتقاد مک‌الوی موجب نوسازی و تجدید ساختار کشاورزی خرده پا و به وجود آمدن محیط کشاورزی نوین به منظور ایجاد و توسعه مشاغل جدید در مناطق روستایی می‌شود. دهستان دامکوه در شهرستان اسفراین، به دلیل زمین‌های حاصلخیز کشاورزی و وجود منابع طبیعی غنی، از ظرفیت بالقوه مناسبی برای توسعه کارآفرینی در سطح محلی و منطقه‌ای برخوردار است. با توجه به این که بیشتر کشاورزان دهستان دامکوه شهرستان اسفراین از طریق کشت محصولات گلخانه‌ای امرار معاش می‌کنند و تأثیر کارآفرینی می‌تواند مزایایی چون اشتغال، افزایش بهره‌وری، خوداتکایی و رشد اقتصادی را به دنبال داشته باشد، حال این تحقیق می‌کوشد تا به تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی در محدوده مورد مطالعه بپردازد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و به دلیل ماهیت و موضوع آن به روش توصیفی-تحلیلی تدوین شده است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. تمرکز اصلی پژوهش در بخش میدانی بر پرسشنامه است، جهت بررسی کارآفرینی کشاورزی منطقه مورد مطالعه با عنایت به تعاریف و مفاهیم مندرج در مبانی نظری، اقدام به تهیه و تدوین پرسشنامه براساس شاخص‌های جدول (۱) مطابق با طیف لیکرت گردید. جهت پایایی پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که ضریب آن به میزان ۰/۷۱۲ بدست آمد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده از تحلیل عاملی و به شیوه اکتشافی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل بهره‌برداران کشاورزی در دهستان دامکوه می‌باشد، که بر اساس سرشماری عمومی کشاورزی سال ۱۳۹۳ برابر با ۹۸۷ بهره‌بردار بوده است (Statistical Center of Iran, 2013). بنابراین از بین این بهره‌برداران، با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۷۶ بهره‌بردار به عنوان حجم نمونه انتخاب شده که این نمونه‌ها به صورت تصادفی توزیع گردید.

$$= \frac{\frac{(1.96)^2(0.50)(0.50)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{987} \left(\frac{(1.96)^2(0.50)(0.50)}{(0.05)^2} - 1 \right)} = 276$$

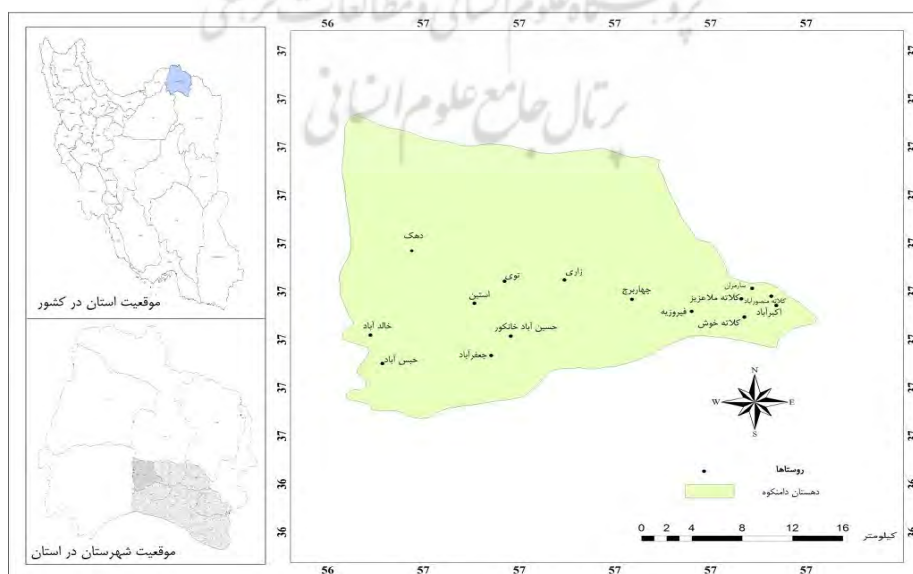
جدول ۱. شاخص‌ها و معرف‌های تحقیق

ابعاد	شاخص
اقتصادی	دسترس‌ی و استفاده از اعتبارات بانکی کشاورزی، دسترس‌ی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی و بومی به مصرف‌کنندگان، دسترس‌ی به ابزارآلات و ماشین‌آلات مدرن و مورد نیاز در کشاورزی، تنوع شغلی، میزان رضایت از محیط کسب و کار، میزان رضایت از خدمات ارتباطی، دسترس‌ی به عوامل تولید در روستا، ایجاد اشتغال برای جوانان و ماندگاری آنان در روستا، حمایت دولت از ایجاد سازمان‌های غیر دولتی فعال و مرتبط با کارآفرینی، تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت شغلی، بهبود وضعیت شغلی غیر کشاورزی، ایجاد اشتغال در فعالیتهای غیر کشاورزی، افزایش سرمایه‌گذاری در واحدهای تولیدی، توجه به بیمه محصولات کشاورزی، کیفیت مناسب زمین و توجه به یکپارچگی آن.
اجتماعی	مشارکت در شناسایی منابع کمیاب و حفظ محیط، حمایت گوناگون نهادهای مسئول و متولی بخش کشاورزی، آگاهی از نرخ محصولات در بازار، آگاهی درباره بیماری و آفات فراگیر کشاورزی، آگاهی درباره انجام مراحل مختلف فعالیت‌های کشاورزی، آماده‌سازی زمین قبل از انجام کشت، استفاده از سیستم آبیاری مناسب جدید، میزان بهره‌وری ناشی از کاهش تنوع محصولات، میزان تمایل به کشت محصولات بازاری یا دارای خرید تضمینی، تحلیل عرضه و تقاضای محصولات، میزان عمده‌فروشی محصولات، برداشت به موقع و کاهش تلفات، آگاهی به موقع از قیمت محصولات، استفاده از نهادهای جدید کشاورزی، آگاهی درباره نیاز مصرف‌کنندگان، آگاهی از منافع حاصل از کارآفرینی.
زیر ساختی	وجود نیروی انسانی ماهر و با سواد و با تجربه برای شروع کسب و کارهای جدید در روستا، وجود بسترها و زیرساخت‌های مناسب همچون آب، برق و گاز، وجود وسایل نقلیه برای حمل کالا به مراکز خرید و فروش، توزیع بهینه خدمات ارتباطی، توزیع بهینه منابع در سطح دهستان، و زیرساخت‌های فیزیکی مناسب همچون جاده و راه‌های ارتباطی، وجود مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره‌ای مناسب در زمینه کشاورزی.
فردی	اعتماد به نفس و خودتکایی، توانایی کشف و تلفیق راه و روش‌های جدید برای حل مشکل، توانایی تولید ابزارهای دسترس‌ی برای تسهیل فعالیت در کارها، راه‌اندازی کار و فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی، توانایی چانه‌زنی درباره قیمت محصولات، توانایی در تأمین به موقع نهاده‌ها و ماشین‌آلات، انگیزه تغییر در کیفیت زندگی، حاضر به مواجه شدن با چالش‌ها و سختی‌ها، نداشتن استرس در موقعیت‌های سخت و مشکل، استقبال از ابتکار و پیشگام بودن در گزینش محصولات و روش‌های جدید کشت، آمادگی و توان مقابله با خطرات غیر مترقبه (سیل، خشکسالی، سرمازدگی و ...).

Source: (Rezvani & Najarzadeh, 2008)⁴⁴ et al, (2010) (Eftekhari⁴⁵(Hashemi et al, 2011)

قلمرو جغرافیایی پژوهش

دهستان دامنگوه از توابع بخش مرکزی شهرستان اسفراین و در شمال غربی شهرستان قرار گرفته است. از شمال به شهرستان بجنورد، از غرب به شهرستان جاجرم، از جنوب به دهستان زرق آباد و از شرق به دهستان روئین محدود می‌گردد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد، به لحاظ وضعیت تأهل از بین پاسخ‌گویان ۱۲/۳ درصد مجرد و ۸۷/۷ درصد متأهل، از حیت جنسیت ۶۲/۴ درصد مرد و ۳۷/۶ درصد زن بوده‌اند. برای تعیین ضرایب مؤلفه‌های مربوط به متغیرهای اثرگذار بر توسعه کارآفرینی کشاورزی از روش تحلیل عاملی به روش اکتشافی استفاده شد. با استفاده از تحلیل عاملی تعداد زیاد شاخص‌ها به عوامل معناداری خلاصه گردید. جهت آزمون مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص تحلیل توسعه روستایی و برای شروع تحلیل عاملی از تست Bartlett و KMO استفاده شد. معناداری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO حاکی از همبستگی و مناسبیت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی است (جدول ۲).

جدول ۲. آزمون بارتلت در سطح معناداری

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	درجه آزادی	سطح معناداری
تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی کشاورزی	۰/۶۴۳	۱۲۶۶/۸۷۹	۲۷۶	۰/۰۰۰

در ادامه با استفاده از ۵۵ متغیر مستخرج از پرسشنامه جهت ارزیابی توسعه روستایی با تاکید بر کارآفرینی کشاورزی با بهره‌گیری از مدل تحلیلی عاملی اقدام گردید. بدین ترتیب شاخص‌های بارگذاری شده در هر عامل که بالای ۰/۵ هستند یک عامل را تشکیل می‌دهند و متغیرهایی که امکان تجمع با این‌ها را ندارند، عامل دیگری را تشکیل می‌دهند. از ۴۶ شاخص استفاده شده به ۷ عامل برتر از طریق چرخش واریماکس تقلیل پیدا نموده است. البته با این نکته اشاره کرد که پس از چرخش واریماکس، ۵ متغیر به دلیل پایین بودن بار عاملی (کمتر از ۰/۵) و در نتیجه نبودن همبستگی آنها با دیگر متغیرها، از تحلیل حذف گردید. همانطوری که در جدول شماره (۳) ملاحظه می‌شود مجموع ۷ عامل ۶۸/۱۲۳ درصد از واریانس را تبیین می‌کند که نشان از رضایت بخش بودن تحلیل عاملی و متغیرهای مورد مطالعه می‌باشد.

جدول ۳. بارهای عاملی اصلی و مقدار واریانس توضیح داده شده برای هر عامل بعد از دوران

نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس جمعی	درصد واریانس
اقتصادی	۵/۷۳۱	۱۲/۸۳۱	۱۲/۸۳۱
زیرساختی	۴/۶۱۳	۲۳/۱۴۷	۱۱/۳۱۵
دانش و آگاهی	۳/۲۵۷	۲۲/۸۶۰	۱۰/۷۰۴
نوآوری و خلاقیت	۲/۸۷۷	۴۱/۷۶۴	۹/۸۲۴
ظرفیت‌سازی	۱/۶۷۴	۵۶/۳۲۵	۷/۷۳۵
اعتماد به نفس	۱/۵۶۵	۶۱/۳۸۷	۶/۸۰۵
دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی	۱/۴۴۵	۶۸/۱۲۳	۵/۴۱۲

عامل اقتصادی: مقدار ویژه این عامل ۵/۷۳۱ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۲/۸۳۱ درصد واریانس را تبیین کند. در این عامل ۶ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۶ متغیر مورد بررسی در این عامل دو متغیر، رضایت از خدمات ارتباطی با بار عاملی ۰/۹۵۷ و دسترسی و استفاده از اعتبارات بانکی کشاورزی با بار عاملی ۰/۹۵۵ بیشترین تأثیر را در کارآفرینی کشاورزی محدوده مورد مطالعه داشته است (جدول ۴).

جدول ۴. متغیرهای بارگذاری شده در عامل اقتصادی

بار عاملی	متغیر
۰/۹۵۵	دسترسی و استفاده از اعتبارات بانکی کشاورزی
۰/۹۲۳	دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی و بومی به مصرف کنندگان
۰/۸۵۱	دسترسی به ابزار آلات و ماشین آلات مدرن و مورد نیاز در کشاورزی
۰/۸۵۶	تنوع شغلی
۰/۹۳۱	میزان رضایت از محیط کسب و کار
۰/۹۵۷	میزان رضایت از خدمات ارتباطی

عامل زیرساختی: مقدار ویژه این عامل ۴/۶۱۳ می باشد که به تنهایی قادر است ۱۱/۳۱۵ درصد واریانس را تبیین کند. در این عامل ۹ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۹ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر وجود نیروی انسانی ماهر و با سواد و با تجربه برای شروع کسب و کارهای جدید در روستا با بارعاملی ۰/۹۴۵، متغیر وجود وسایل نقلیه برای حمل کالا به مراکز خرید و فروش با بارعاملی ۰/۹۴۳ و وجود مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره‌ای مناسب در زمینه کشاورزی با بار عاملی ۰/۹۳۳ بیشترین تأثیر را در کارآفرینی کشاورزی محدوده مورد مطالعه داشته است (جدول ۵).

جدول ۵. متغیرهای بارگذاری شده در عامل زیرساختی

بار عاملی	متغیر
۰/۸۲۸	دسترسی به عوامل تولید در روستا
۰/۹۲۲	وجود مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره‌ای مناسب در زمینه کشاورزی
۰/۹۴۵	وجود نیروی انسانی ماهر و با سواد و با تجربه برای شروع کسب و کارهای جدید در روستا
۰/۸۹۳	مشارکت در شناسایی منابع کمیاب و حفظ محیط
۰/۶۲۸	وجود بسترها و زیرساخت‌های مناسب همچون آب، برق و گاز
۰/۹۴۳	وجود وسایل نقلیه برای حمل کالا به مراکز خرید و فروش
۰/۸۲۶	حمایت گوناگون نهادهای مسئول و متولی بخش کشاورزی
۰/۶۰۳	توزیع بهینه خدمات ارتباطی
۰/۶۰۷	توزیع بهینه منابع در سطح دهستان

عامل دانش و آگاهی: مقدار ویژه این عامل ۳/۲۵۷ می باشد که ۱۰/۷۰۴ درصد واریانس را محاسبه می کند. در این عامل ۹ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۹ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر آگاهی از نرخ محصولات در بازار با بارعاملی ۰/۹۴۵ بیشترین تأثیر را در کارآفرینی کشاورزی محدوده مورد مطالعه داشته است (جدول ۶).

جدول ۶. متغیرهای بارگذاری شده در عامل دانش و آگاهی

بار عاملی	متغیر
۰/۹۴۵	آگاهی از نرخ محصولات در بازار
۰/۸۶۸	آگاهی درباره بیماری و آفات فراگیر کشاورزی
۰/۹۳۸	اعتماد به نفس و خوداتکایی
۰/۷۹۵	آگاهی درباره انجام مراحل مختلف فعالیت‌های کشاورزی
۰/۹۰۳	آماده سازی زمین قبل از انجام کشت
۰/۸۴۲	استفاده از سیستم آبیاری مناسب جدید
۰/۹۳۴	استفاده از نهادهای جدید کشاورزی
۰/۶۴۶	آگاهی درباره نیاز مصرف کنندگان
۰/۷۱۱	آگاهی از منافع حاصل از کارآفرینی

عامل نوآوری و خلاقیت: مقدار ویژه این عامل ۲/۸۷۷ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۹/۸۲۴ درصد واریانس را تبیین کند. در این عامل ۵ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۵ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر، توانایی کشف و تلفیق راه و روش‌های جدید برای حل مشکل با بار عاملی ۰/۸۹۲ بیشترین تأثیر را در کارآفرینی کشاورزی محدوده مورد مطالعه داشته است با افزایش ریسک پذیری افراد تنوع اقتصادی بیشتر شده است (جدول ۷).

جدول ۷. متغیرهای بارگذاری شده در عامل خلاقیت و نوآوری

بار عاملی	متغیر
۰/۸۹۲	توانایی کشف و تلفیق راه و روش‌های جدید برای حل مشکل
۰/۸۷۵	توانایی تولید ابزارهای دسترسی برای تسهیل فعالیت در کارها
۰/۸۸۹	راه اندازی کار و فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی
۰/۷۵۸	توانایی چانه زنی درباره قیمت محصولات
۰/۸۸۶	توانایی در تأمین به موقع نهاده‌ها و ماشین‌آلات

عامل ظرفیت سازی: مقدار ویژه این عامل ۱/۶۷۴ می‌باشد که ۷/۷۳۵ درصد واریانس را محاسبه می‌کند. در این عامل ۶ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۶ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر ایجاد اشتغال برای جوانان و ماندگاری آنان در روستا با بار عاملی ۰/۶۸۷ بیشترین تأثیر را کارآفرینی کشاورزی محدوده مورد مطالعه داشته است (جدول ۸).

جدول ۸. متغیرهای بارگذاری شده در عامل ظرفیت سازی

بار عاملی	متغیر
۰/۶۸۷	ایجاد اشتغال برای جوانان و ماندگاری آنان در روستا
۰/۵۶۵	حمایت دولت از ایجاد سازمان‌های غیردولتی فعال و مرتبط با کارآفرینی
۰/۶۷۲	تشویق سرمایه گذاران محلی برای ایجاد فرصت شغلی
۰/۶۴۳	افزایش سرمایه گذاری در واحدهای تولیدی
۰/۶۵۲	توجه به بیمه محصولات کشاورزی
۰/۶۴۵	کیفیت مناسب زمین و توجه به یکپارچگی آن

عامل اعتماد به نفس: مقدار ویژه این عامل ۱/۵۶۵ می‌باشد که ۶/۸۰۵ درصد واریانس را محاسبه می‌کند. در این عامل ۵ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۵ متغیر مورد بررسی در این عامل نداشتن استرس در موقعیت‌های سخت شغلی، با بار عاملی ۰/۹۵۷ و حاضر به مواجه شدن با چالش‌ها و سختی‌ها با بار عاملی ۰/۹۳۸ بیشترین تأثیر را در کارآفرینی کشاورزی محدوده مورد مطالعه داشته است (جدول ۹).

جدول ۹. متغیرهای بارگذاری شده در عامل اعتماد به نفس

بار عاملی	متغیر
۰/۶۳۸	انگیزه تغییر در کیفیت زندگی
۰/۹۳۸	حاضر به مواجه شدن با چالش‌ها و سختی‌ها
۰/۹۵۷	نداشتن استرس در موقعیت‌های سخت و مشکل
۰/۹۱۲	استقبال از ابتکار و پیشگام بودن در گزینش محصولات و روش‌های جدید کشت
۰/۸۹۲	آمادگی و توان مقابله با خطرات غیر مترقبه (سیل، خشکسالی، سرمازدگی و ...)

عامل دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی: مقدار ویژه این عامل ۱/۴۴۵ می‌باشد که ۵/۴۱۲ درصد واریانس را محاسبه می‌کند (جدول ۱۰). در این عامل متغیر زیرساخت‌های فیزیکی مناسب بارگزاری شده است که مقدار بار عاملی آن ۰/۸۱۲ می‌باشد.

جدول ۱۰. متغیرهای بارگذاری شده در عامل دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی

بار عاملی	متغیر
۰/۸۱۲	زیرساخت‌های فیزیکی مناسب همچون جاده و راه‌های ارتباطی

نتیجه‌گیری

افراد کارآفرین به عنوان عامل کلیدی رشد و توسعه اقتصادی در عصر مدرن شناخته شده و موجب بهره‌مندی مردم و کشور می‌شوند. بر این اساس توسعه کارآفرینی کشاورزی نیز مقوله مهمی است که کشورهای پیشرفته در فرایند توسعه اقتصادی-اجتماعی نسبت به آن توجه جدی مبذول داشته‌اند و آن را در اولویت برنامه‌های توسعه خود قرار داده‌اند. در حقیقت امروزه ترویج و توسعه کارآفرینی کشاورزی یکی از راه‌های اجرایی برای دستیابی به توسعه اقتصادی و اجتماعی تلقی می‌شود؛ بر این اساس توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی به عنوان هسته پایه‌ای و کلیدی در اقتصاد ملی نیازمند داشتن برنامه راهبردی است. به منظور تحلیل عوامل مؤثر در کارآفرینی کشاورزی در دهستان مورد مطالعه، از تحلیل عاملی استفاده گردید نتایج به دست آمده از آزمون تحلیل عاملی نشان می‌دهد که از بین عامل‌های هشت گانه شناخته شده، اثر گذارترین عامل از لحاظ کارآفرینی کشاورزی در محدوده‌ی مورد مطالعه مربوط به عامل اقتصادی می‌باشد به طوری که با بالا رفتن میزان تسهیلات دریافتی از قبیل وام‌های خود اشتغالی، منابع مالی لازم و کافی، تنوع شغلی موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در جهت توسعه گسترش کارآفرینی کشاورزی در محدوده مورد مطالعه شده است. کمترین اثر گذاری مربوط به عامل دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی می‌باشد.

مقایسه نتایج با تحقیقات رضوانی و نجارزاده (۱۳۸۷)، رکن الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۰)، گویای این موضوع است که رویکرد بررسی این تحقیق با تحقیقات ذکر شده یکی است. رضوانی و نجارزاده (۱۳۸۷)، شاخص‌ها و متغیرهای اقتصادی و اجتماعی مختلف را در راستای توسعه کارآفرین تحلیل کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش نیروی جوان برای ایجاد و توسعه کارآفرینی اهمیت اساسی دارد. یکی از نتایج تحقیق حاضر نیز توجه به بحث آموزش و فرهنگ‌سازی در زمینه کارآفرینی در بخش کشاورزی است. تحقیق فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۰) که اولویت‌بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی را با استفاده از تکنیک پرومیتی مورد توجه قرار داده است، این موضوع و اهمیت بحث الویت‌بندی مکان‌ها، استراتژی‌ها و ... را تأکید می‌کند. توجه به قابلیت‌های توسعه کارآفرینی کشاورزی در روستاهای محدوده مورد مطالعه از طریق کشت محصولات گلخانه‌ای و توسعه آن، سبب درآمدزایی و اشتغال‌زایی روستاییان در زمینه‌های مختلف نظیر بسته‌بندی، طراحی و ساخت بسته‌ها، کاشت، داشت و برداشت محصولات شده است. همچنین تحقیق ولائی و همکاران (۱۳۹۴)، نشان داد مهم‌ترین عامل که موجب توسعه و گسترش کارآفرینی و توسعه روستایی می‌شود عامل اقتصادی و فردی بوده است به طوری که با بالا رفتن میزان تسهیلات دریافتی از قبیل وام‌های خوداشتغالی و غیره، منابع مالی لازم و کافی، تنوع شغلی و میزان رضایت از زندگی موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در جهت توسعه گسترش کارآفرینی شده است، که این موضوع در محدوده مطالعاتی این پژوهش نیز صدق می‌کند. نتایج حاصل از این تحقیقات و مقایسه آن‌ها با تحقیقات گذشته، گویای این مطلب است که با شناخت قابلیت‌ها و زمینه‌های تأثیر گذار در بخش روستایی، امکان توسعه روستایی براساس رویکرد کارآفرینی کشاورزی میسر است.

در مجموع می‌توان نتیجه گرفت استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب و کارهای جدید، وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیت‌های کسب و کار و سرمایه‌گذاری، دسترسی و استفاده از اعتبارات بانکی کشاورزی، دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی و بومی به مصرف‌کنندگان، سرمایه‌گذاری در توسعه دامداری، دسترسی به ابزار آلات و ماشین آلات مدرن و مورد نیاز در کشاورزی افزایش یافته و موجب تقویت و توسعه کارآفرینی کشاورزی در منطقه شده است. به لحاظ اقتصادی و اجتماعی کارآفرینی کشاورزی در توسعه روستایی بی تأثیر نبوده است و موجب اشتغال‌زایی و افزایش درآمد، کاهش مهاجرت‌های روستایی و ماندگاری جمعیت و ... در محدوده مورد مطالعه شده است به گونه‌ای که اجرای واحدهای تولیدی کشاورزی در محدوده مورد مطالعه باعث مهاجرت معکوس روستاییان از شهرهای بزرگ به این دهستان گردیده و بیشتر خانوارهای این دهستان که قبلاً به دلیل نبود شغل مهاجرت کرده بودند به روستای خود برگشته‌اند و در این دهستان مشغول فعالیت هستند. همچنین دسترسی به عوامل تولید در روستا، برگزاری کلاس‌های آموزشی و مشاوره‌ای در زمینه کسب و کارهای جدید، وجود نیروی انسانی ماهر و با سواد و با تجربه برای شروع کسب

و کارهای جدید در روستا، مشارکت در شناسایی منابع کمیاب و حفظ محیط، وجود بسترها و زیرساخت‌های مناسب همچون آب، برق و گاز، وجود وسایل نقلیه برای حمل کالا به مراکز خرید و فروش، حمایت گوناگون نهادهای مسئول و متولی بخش کشاورزی نیز زمینه تقویت و توسعه کارآفرینی کشاورزی را فراهم کرده‌اند. براساس نتایج تحقیق پیشنهادات زیر جهت توسعه کارآفرینی روستایی ارائه می‌گردد:

- برنامه‌ریزی در راستای فراهم نمودن شرایط لازم برای توسعه‌ی زیرساخت‌های فیزیکی در مناطق روستایی،
- تدوین برنامه‌های آموزش کارآفرینی کشاورزی به صورت کوتاه مدت و بلند مدت،
- افزایش و بهبود زیرساخت‌های ارتباطی و خدماتی.

References

- Abotaleb, V. (2008). An introduction to current opportunities in investment and involvement in Iran country agriculture sector, Retrieved December 11.
- Adelaja, S. (2007x). Enabling Innovation in Michigan Agriculture; A Viable Agriculture Report. East Lansing: MSU Land Policy Institute.
- Ahmadpour Dariani. M., Moghimi, M., (2006). Fundamentals of Entrepreneurship. Frandys Publications. (In Persian)
- CADE, (2006). Phase 3: 2007–2012 mission statement, operating principles, goals and objectives. Center for Agricultural Development and Entrepreneurship Strategic Plan. Available on: www.cadefarms.org/pdf/CADEStrategicPlanIII.pdf.
- Chowdhury, M.S., (2007). Overcoming Entrepreneurship Development Constraints: the Case of Bangladesh, *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 1(3), 240-251.
- Eftekhari. R., Ssojasi Ghidari, H & Razavi, S. H., (2010). Development Strategies of Agricultural Entrepreneurship in Rural Area. Case study; villages of Khodabande city, *Quarterly of Rural Development*, 13(3), 1-29. (In Persian)
- Eftekhari Rukn al-din, A. R. Taherkhani, M., & Ssojasi Ghidari, H., (2009). Analysis of Dimensions and Factors Affecting the Development of Agricultural Entrepreneurship in Rural Areas, Case Study; villages of Khodabande city, *Quarterly of Rural Development*, 12(3), 43-72. (In Persian)
- Fairlie, R.W. and B.D. Meyer. 2003. The effect of immigration on native self employment. *Journal of Labor Economics*, 21, 619-650.
- Faraji Sabokbar, HA., Badri, SA., Ssojasi ghidar, H., Sadeghlo, T., Shahdadi Khajeh Asgar., A., (2011). Prioritize the Development of Entrepreneurship in Rural Areas by Using a Case Study Prometea, Khodabandeh village near the Central City of Zanjan, *Journal of Research in Human Geography*, 43(75), 53-68. (In Persian)
- Folmer, H., Dutta, S., & Han, O., (2010). Determinants of Rural Industrial Entrepreneurship of Farmers in West Bengal: A Structural Equations Approach, *International Regional Science Review*, 33(4), 367-396, <http://irx.sagepub.com/content/33/4/367.full.pdf+html>.
- Guroi, Y. Atsan. N., (2008). Entrepreneurial Characteristics among University Students and Training in Turkey, *Education and training*, 48(1), 25-38.
- Hashemi, S.Said., Motiei Langrudi S.H., Qadiri Masuom, M., Rezvani, M.R., Moqimi, S.M., (2011). Clarifying the Role of Village Administrations and Councils in the Development of Rural Entrepreneurship Case Study Bahabad Yazd Provinc, *Journal Rural Preceding Studies*, I(2), 93-114. (In Persian)
- Heriot, Kirk, C., Campbell, N.D., (2002). A new approach to rural entrepreneurship: a case study of two rural electric cooperatives. Available on: <http://usasbe.org/knowledge/proceedings/proceedingsDocs/USASBE2>.
- Jeanette S. M, & Milorad, N., (2010). Social entrepreneurship among Kenyan farmers: A case example of acculturation challenges and program successes International. *Journal of Intercultural Relations* (34), 482–492.

- Karami, Sh., Aghahi, H., (2015). Analysis of the Approaches and Models for the Development of Entrepreneurship, the Development of Agricultural Entrepreneurship, *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 2(2), 81-103. (In Persian)
- Lordkipanidze, M., Brezet, H., Backman, M., (2005). The Entrepreneurship Factorin-Sustainable Tourism Development, *Journal of Cleaner Production*, 13, 787- 798.
- Macke, D., (2001). Situation Analysis Entrepreneurship and Rural Texas. Draft Report on Rural Entrepreneurship Initiative. Lincoln (Nebraska): Center for Rural Entrepreneurship.
- Maia, L., (2002). Enhancing Entrepreneurship in Rural Tourism for Sustainable Regional Development: The Case of Soderslatt Region. Sweden: The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE); International Miljo Institute.
- McElwee, G., (2005). Developing entrepreneurial skills of farmers. University of Lincoln.
- Molenhuis, J., (1996). Agri-entrepreneurship: Opportunities in Nova Scotia. *Farm Business Management and Economics*. 6(8).
- Movahedi, R., Yaghoubifrani, A., (2012). Introduction to Rural Entrepreneurship. Bu Ali Sina University Press. (In Persian)
- Movahedi, R., Heidari-Trazak, K., Samian, M., (2015). Entrepreneurship Education in Agriculture a Pre-requisite for Ggricultural Development, *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 1(4), 33-48. (In Persian)
- Rabiei Monfared, H., Abdollahi, S. Hekmat, M., Amani. A. R & Norivand, A., (2010). Applying the Approach to Entrepreneurship in the Agricultural Sector of Developing Countries. Entrepreneurship Conference in 1404 Iran. (In Persian)
- Rezvani, M. R, Najarzadeh, M., (2008). Analysing the Areas of Rural Entrepreneurship Development in Rural Areas Case study; Baraan County Esfahan Township. *Journal Entrepreneurship development*, 1(2), 161-182. (In Persian)
- Singh, K., Krishna, K.V.S.M. 1994. Agricultural Entrepreneurship: The Concept and Evidence. *Journal of Entrepreneurship*, New Delhi, Thousand, Oaks, London. 40. Vaidvay, O.S.
- Statistical Center of Iran. (2016). *Statistical Calendar of North Khorasan Province*. Country Profiles. City Esfarayn 1395. Tehran: Statistical Center of Iran. (In Persian)
- Valaei, M., Abdolahi, A., Manafi Azar., Safari, n., (2015). Analysis the Factors Affecting Rural Sustainable Development by Emphasis on Entrepreneurship Case Study Northren Marhamat Abad Rural District Miandoab County, *Journal of Regional Planning*, 5(19), 149-162. (In Persian)
- Warren, M., (2004). Farmer son line: drivers and impediments in adoption of Internet in auk agricultural businesses. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 11(3), 371-381.

How to cite this article:

Farahani, H., & Jahansoozi, M. (2020). Analyzing the factors affecting on agricultural entrepreneurship in rural areas (Case study; Damankoh District in Esfarayn County). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 14(4), 833-845. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_667736.html

Analyzing the Factors affecting on Agricultural Entrepreneurship in Rural Areas (Case Study; Damankoh District in Esfarayn County)

Hossein Farahani

Associate Professor, Dep. of Geography, University of Zanjan, Zanjan, Iran

Mehri Jahansoozi *

PhD Candidate in Geography and Rural Planning, University of Zanjan, Zanjan, Iran

Received: 06 July 2017

Accepted: 11 September 2019

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Today, rural development in many developing countries faces many challenges because previous strategies for rural development have not been completely successful and have failed to address issues such as poverty, employment, health, food security and environmental sustainability. These strategies have not succeeded in distributing the benefits of growth and have caused many problems in these countries. This has led to the fact that in recent decades, entrepreneurial approach has been considered as one of the strategies of rural development, and theorists, planners and government executives are trying to solve the problems by providing new strategies and methods and they will reduce the problems and issues that these areas encounter. In economic theories, special attention will be given to self-driven economic activities in the form of entrepreneurship in rural areas. In general, entrepreneurship can play an effective role in improving the economic and livelihood of villages by creating new employment opportunities and incomes. Agricultural entrepreneurship is a strategy for empowerment in rural areas in order to achieve sustainable development. Because, the growth and development of the agricultural sector provide the necessary context for the development of other sectors and investment, employment and services in rural areas, reducing unemployment and job creation will be provided as well. Therefore, through agricultural entrepreneurship, it is possible to identify the advantages, limitations, weaknesses and strengths of the agricultural sector of rural communities, and proper planning can contribute to its all-round-growth, it can lead rural communities toward creativity and entrepreneurship.

Methodology

Considering the purpose, this research is an applied one, and in nature, it is a descriptive-analytic type. The method of data collection in this study is in both library and field. The focus of the research in the field is on the questionnaire. In order to study the agricultural entrepreneurship related to the area of study, concerning the definitions and concepts involved in theoretical foundations, the questionnaire was prepared and developed according to the indicators of table (1) in accordance with the Likert scale. For reliability of the questionnaire, Cronbach's alpha method was used with a coefficient of 0.712. Factor analysis and exploratory method are used to analyze the obtained information. The statistical population of the present study consisted of agricultural benefactors in the mountain range of the village, which based on the public census of agriculture in 2014 has been equaled to 987. Therefore, among these benefactors, 276 benefactor farmers were selected as the sample size by using Cochran formula. The samples were distributed randomly.

---

* Corresponding Author:

Email: m.jahansoozi86@gmail.com

Results and Discussion

In order to analyze the factors affecting sustainable rural development with respect to agricultural entrepreneurship in the rural area under study, data and related variables were first collected and based on which indicators were obtained. Then, in order to ensure the indices for using factor analysis method, KMO test was conducted, and following this the above analysis was performed on the appropriate data. Using factor analysis, the selected criteria of the study were reduced to seven factors; the total variance of these factors is 68.123%. The first factor, which is called the economic factor, has a specific amount of 5.731 that accounts for 12.831% of the variance by itself, and has the highest impact among the seven factors. The second factor is the infrastructure that has a specific amount of 4.613 and 11.315 percent of the variance. The third factor is knowledge and awareness that has a specific amount of 3.257 and 10.704 percent of variance. The presence of skilled and educated work force provokes awareness of the market for products and sales and increases self-sufficiency. The fourth factor is the innovation and creativity factor, with a specific amount of 2.877 that accounts for 9.824% of the variance has emerged with increasing the risk appetite of individuals, more innovation and economic diversification. The Fifth factor is the factor of capacity building. The special value of this factor is 1.674, which calculates 7.735 percent of the variance. The sixth factor is the factor of self-esteem, and the specific value of this factor is 1.565 and 6.805 percent of the variance. The last factor that has the least effect is access to physical infrastructure with a specific value of 1.445, which calculates and explains 5.412 percent of the variance.

Conclusion

Entrepreneurs are known as key factors in economic growth and development in the modern age and result in the prosperity of people and the country. Accordingly, the development of agricultural entrepreneurship is also an important issue that advanced countries have paid serious attention to it in the process of socio-economic development, placing them in the top priority of their development plans. In fact, today, the promotion and development of agricultural entrepreneurship is considered as one of the means of achieving economic and social development. Accordingly, the development of agricultural entrepreneurship in rural areas as the core of national economy requires a strategic plan. The results of this study showed that among the studied factors in agricultural entrepreneurship, the most effective factor affecting access to physical infrastructure has the least impact on entrepreneurship in Damankuh village. Also, the use of facilities for creating new businesses, the availability of financial resources for business and investment, access to and use of agricultural banking credits, access to the market for local and indigenous consumer products, access to rural production factors, training classes and advice on new businesses, the presence of skilled, experienced and educated work forces to start new businesses in the countryside, etc., have provided the grounds for the development and enhancement of agricultural entrepreneurship in Damankuh Village.

Keywords: entrepreneurship, economi development, rural development, Damankoh District